

כנס גננות מחוזי 29/11/11

”התשמע קולי” ילד/ה, הורה, מחנכת – אתגרי השעה בגן הילדים

הילד המתגר

והתמודדותה של הגננת

ד"ר דרור אורן

פסיכולוג מדריך מומחה בפסיכולוגיה חינוכית

פסיכולוג מדריך מומחה בטיפול ומדריך מומחה באבחון בפסיכולוגיה קלינית

דניאל התחיל גן חובה לפני חודשים. הגננת התרשמה שהוא ילד נבון וחמוד.

אחרי שבועיים נראה היה שהתנהגותו משתנה. לא בבת אחת, אבל מידי יום דניאל החל להפר יותר ויותר חוקים בגן, נשך ילד אחד, דחף מהנדנדה אחר.

הגננת העירה לו והענישה והוא השפיל פניו ונראה מצטער. עוזרת הגננת ספרה לה שמאחורי גבה הוא עושה פרצופים ומנסה "להמריד" ילדים נגדה.

הגננת ראתה את האם שהגיעה לאסוף את דניאל ואמרה לה שהיא צריכה לדבר איתה. האם שאלה "מה העניין?" הגננת אמרה שעדיף שידברו בזמן אחר. האם בקשה שלפחות תאמר לה במה דברים אמורים והגננת ספרה שיש בעיות, דניאל לא ממושמע והיא מבקשת שהאם תדבר איתו בבית.

האם, שהייתה עם שכנתה שבאה איתה, אמרה לגננת שהוא פשוט צריך גבולות ברורים, גננת שתהיה תקיפה וברורה איתו, כמו שהייתה הגננת בשנה שעברה, ואז הוא ילד נפלא בגן. גננת חזרה על הערתה ובזאת הסתיימה השיחה/ המעין מפגש ביניהן.

הגננת יצאה מהאינטראקציה פגועה, בתחושה שאין שיתוף פעולה עם ההורים ("הורים סרבנים" היא כינתה זאת מאוחר יותר). עם הילד הבעיות התגברו. הגננת ניסתה תוכנית חיזוקים לעודד אותו לפעול בהתאם לחוקי הגן, אבל דניאל לא ממש נענה. יומיים לאחר מכן פנתה, בבקר אם לילד אחר לגננת בכעס ואמרה שבנה חזר עם נשיכה על פרק ידו וחבל שלא הודיעו לה ושהיא צריכה לגלות דברים כאלה לקראת לילה השכבה לישון. הגננת מצאה עצמה מתגוננת, אמרה שלא ידעה על כך (מה שהוסיף והגביר מבטי הורים של שני הורים שהיו בסביבה ושמעו את השיחה). הגננת מצאה עצמה במגננה. חשה כעס על הורי דניאל, חוששת לדבר איתם. במתח לגבי דיבור בין הורים שאולי מפקפק או מגנה את חוסר האונים שלכאורה היא מגלה בשמירה על ילדיהם...

מצב מוכר? מן הסתם

נתייחס להתמודדות עם דניאל בהמשך,

אבל בניתוח ראשוני, ננסה ללמוד מהמקרה:

שמתמודדים עם ילד עם קשיים, תמיד יש משמעות לשיח עם ההורים, ולהשפעות ההתנהלות על כלל ילדי/הורי הגן

את ההתנהלות צריכה הגננת להוביל: שיח עם הורים, הודעה על מה שארע, עידוד הורים להתקשר ולא להעביר מידע/לשאול/לדבר במרחב ציבורי.

דניאל, ילד עם קשיים התנהגותיים. תוך שבוע עניינו הפך לאירוע בין הגננת לבין רבים.

ההרצאה תעסוק :

I אבחון של שלושה קטגוריות של קשיי ילדים

II התמודדותה של הגנת

III גיוס הורים, מכשלות אפשריות מול פוטנציאל

ניהול הגן

גננת, מתמודדת בחיי היומיום עם מגוון עצום של מטלות: הכרת הילדים, סדר יום, חומרים לגן, ניהול צוות, תקשורת ודיאלוג עם הורים, יצירת סביבה מתאימה לתוכן ולתהליך, עבודה עם שכבות גיל שונות ועם רמות התפתחותיות מגוונות, ימי הולדת, חגים ופעילויות מיוחדות, קשרים עם גורמי חוץ ועוד.

אבל לעתים קרובות מה שמושך את מירב תשומת הלב, האנרגיה הנפשית וחייה והתנהלות היומיומית, הוא הילד או הילדים המאתגרים.

אותם ילדים שקשה להם וקשה איתם. הקושי יכול להיות תקופתי או נמשך, התפתחותי, תקשורתי או אישיותי – הוא יעסיק אותך ואת הצוות ויהווה אתגר שלעתים ישפיע על אוירת הגן כולו.

בכך נעסוק בהרצאה ונתחיל מניסיון לחלק את הילדים המאתגרים לכמה קבוצות כלליות:

1 סוגי ילדים מאתגרים בגן הילדים

ד"ר דהר אורן

**נחלק את הילדים המאתגרים לכמה קבוצות
(חלוקה קטגורית ולא מחייבת):**

- 1 ילדים בעלי צרכים נקודתיים
- 2 ילדים עם קשיים התפתחותיים נרחבים
- 3 ילדים עם קשיי התנהגות חריפים

ילדים עם צרכים ייחודיים נקודתיים

ד"ר דרור אורן

ילדים שקשה להם ואיתם עקב מגוון סיבות פנימיות/חיצוניות כמו:

הולדת אח/ות

בעיות גמילה

ילד שנמצא בפער יחסי לשכבת בני גילו

ילדה שזקוקה לעזרה במעבר בין פעילות לפעילות

ילד שמתקשה למצוא חברים, ומציק בניסיון להתקרב

ילדה שמתקשה להתאפק ומתקשה לחכות לתורו

ילד שנעלב ובוכה מול כל תסכול קטן, ילדה שמתקשה לוותר, ילד

שמתקשה להיפרד מהוריו בבקר וילדה שמביאה מתנות וצעצועים

כל הזמן למרות שלא נהוג וכן הלאה

ילדים עם צרכים ייחודיים נקודתיים

ד"ר דרור אורן

ילדים אלה זקוקים להתאמת ההתערבות אליהם :
קודם כל להבנה, כל אדם קטן כגדול לא תמיד פועל בהתאם למצופה
ו/או לנדרש

לפעמים ילד זקוק תקופתית למעט יותר יחס, לליווי צמוד

או לתיקוף לגבי הקושי והרגשות שאולי הוא מרגיש

לפעמים תעבוד תוכנית חיזוקים להתנהגות שנרצה להגביר/להפחית

או תיווך בינה/בינו לבין אחרים (עזרה חברתית)

יש שיעזור שינוי סדר הישיבה או קירוב לגנת (הכלה ואחזקה)

וכן הלאה
לא בילדים מקבוצה רחבה זו נעסוק בשיחתנו כאן היום

ילדים עם קשיים התפתחתיים

רחבים

ד"ר דרור אורן

ילדים אלו סובלים מקושי נמשך באחד / בכמה מהתחומים הבאים:
תקשורת (ספקטרום האוטיזם)
רגשי (חרדות, הפרעות בזהות מינית, הפרעות התקשרות, פסיכוזות)
התפתחותי
מוטורי
שפתי
או משולב (PDD, בעיות ויסות חושי וכדומה)

ילדים עם קשיי התנהגות חמורים

ד"ר דהור אורן

ילדים שיש להם קושי משמעותי (שאינו תגובתי או תקופתי) עם:

סמכות

תסכול

גבולות

תוקפנות

תחרות

ויסות יצרי

ילדים שקשה להם, שאין להם יכולת לשאת תסכול, ילדים שמתקשים להסביר את עצמם, או לא לקרוא או להבין מצב חברתי.

אלו ילדים שהקושי שלהם יהפוך במהרה גם קושי עבור אחרים.

הם עלולים להרביץ, להפחיד, להתיש, ליצור תסיסה.

יהיה קשה להם ואיתם.

ילדים עם קשיי התנהגות חמורים

ד"ר דהר אורן

המפתח לילדים עם קשיים משמעותיים [התנהגותיים או התפתחותיים] הוא **תקשורת עם הורים** והבסיס לה הוא **יצירת אמון**.

בעיקר נכון הדבר לילדים עם בעיות התנהגות !

כיון שבמקרים של קשיים התפתחותיים, פעמים רבות האבחנה/החשש/החשד לבעיה יגיע מההורים לגננת.

בעוד שבקשיים התנהגותיים לעתים תכופות הקושי גם בבית, וחלק מהקושי לקבל את המצב והתמודדות הלקויה – היא הכחשה והתעלמות.

II התמודדותה הגנת עם ילדים עם קשיים חמורים (התפתחתיים או התנהגותיים)

ד"ר דהר אורן

גנת שנפגשת עם ילד עם קושי מהותי צריכה בראש ובראשונה לאסוף
אינפורמציה כדי להגיע לאבחנה ראשונית לגבי הקושי המדובר

טפסי משרד החינוך, מבטים, תצפיות. עליה לרשום באופן מסודר :
מה היא רואה, מתי מופיעות ההתנהגויות והתופעות, באיזו תדירות והאם
הם תגובתיים לפעילות מסוימת (ישיבה קבוצה, יציאה לחצר, ריב על
מתקן, אכילה או כל דבר אחר)

האבחון או איסוף הנתונים שתעשי כגנת אינו קליני כמובן, אבל הוא
תיאור נרחב של התנהגויות ומצבים במגוון פעילויות ושעות, המאפשר
לאחר מכן תקשורת יעילה ועניינית, הן עם גורמי מקצוע חיצוניים והן
עם הורים.

התמודדות הגנת עם ילדים עם קשיים חמורים

(התפתחותיים או התנהגותיים)

ד"ר דרור און

אבל זה לא העיקר מעבר למקצועיות לראיה הבסיס לאפשרות התמודדות ושינוי, אותו על הגנת לייצר (ולא בכדי זהו המושג שאני משתמש בו) הוא **שותפות עם ההורים**. נושא מורכב כמעט תמיד, שעליו ארחיב את הדיבור. ללא שותפות זו, השינוי יהיה קשה יותר.

השותפות עם ההורים מתחילה בדיאלוג שמטרתו :

1. העברת מידע, ליצירת מודעות לקושי (במידה ומידע הגנת=חידוש עבור ההורים)
2. הכרה בבעיה וניסיון להבין
3. החלטה, משותפת, על תהליך הטיפול [במישורים השונים]

לפני שנגע בהתמודדות של הגנת, נעמיק בסוגיה המורכבת של המפגש עם ההורים

||| גיוס הורים – מכשלות ופוטנציאל

ד"ר דהר אורן

מכשלות אפשריות ביצירת שותפות עם ההורים.

גננות רבות חוששות מהתעמתות עם הורים
תחושה של רחמים, או שיפוטיות ("ההורים האלה")
חוסר רצון לצער,
רצון להימנע מלהיות 'השליח',
חשש מהאשמה,
תחושת כעס כלפי ההורים [על אי מסירת מידע, "הזנחה"]
חשש מביקורת ("עם גננת אחרת....")

התמודדות הגנת עם ילדים עם קשיים חמורים (התפתחותיים או התנהגותיים)

ד"ר דרור אורן

מכשלות אפשריות ביצירת שותפות עם ההורים.

אלה עלולים לגרום לגנת – לפתרון ב' דחייה - הימנעות
אולי אחכה, הבעיות עשויות לפחות עם הזמן, אחכה שזה יבוא מהם,
אולי איש מקצוע יספר להם ולא אני, אבקש אותם בעקיפין לעשות
אבחון.....

כל אלה, סיפורים שנספר לעצמנו כדי להימנע. להימנע ממפגש טעון.
הרבה פעמים גנת אומרת לי "אני בטוחה שהם יודעים. קשה לי
להטיח להם בפנים את הבעיות"

התמודדות הגנת עם ילדים עם קשיים חמורים (התפתחותיים או התנהגותיים)

ד"ר דרור אורן

מכשלות אפשריות ביצירת שותפות עם ההורים.

אלה עלולים לגרום לך הגנת גם לאפשרות לתגובה לא אמפטית ואף תוקפנית

הגנת מכינה עצמה למפגש קשה, מתגוננת, חשה מאוימת ומגיעה למפגש מתוך מקום כועס.

והתוצאה- פיצוץ, חוסר תקשורת, כעס של ההורים.

מופיעה בעיה ב' - בעיית תקשורת גנת-הורים, המעכבת התייחסות למצבו של הילד/ה. מצב די שכיח שכדאי לנסות ולהימנע ממנו

(התפתחותיים או התנהגותיים)

ד"ר דרור אורן

הצעה להתמודדות עם הקושי בשיתוף ההורים :

- **1. הגברת מודעות לגבי מורכבות המפגש**
 - הגנת תעלה על הכתב עבור עצמה בגילוי לב אלו תחושות לא נוחות עולות בה כלפי השיחה הצפויה/האם או האב.
- **2. שיח רגשי מכין**
 - הגנת תמצא שותף בר שיח (פסיכולוג, גנת עמיתה, יועצת, מפקחת) ותשוחח בכנות על החששות שעולים בה.
- **3. הכנה מקצועית של התוכן**
 - הגנת תכתוב תאור (בפרוט ובנקודות) של הילד והתנהגותו, תתחיל בחוזקות אמיתיות שהיא רואה, ותמשיך בתיאור קשייו (ברובד התנהגותי ולא שיפוטי).

(התפתחותיים או התנהגותיים)

ד"ר דרור אורן

הצעה להתמודדות עם הקושי בשיתוף ההורים

4. הצעות לפעולה:

- הגנת תרשום הצעות לפעולה שההורים יכולים לעשות (בין עם בבית ובין אם בפניה לאנשי מקצוע חיצוניים)

5. תכנון השיחה

- הגנת תכתוב לעצמה ראשי פרקים לשיחה, כאשר היא מאפשרת

התיחסות הורים ושמיעתם, כחלק מובנה. למשל פתיחה שהמסר בה פותח

ומזמין "אני שמחה שעשיתם מאמץ והגעתם לשיחה על הבת/הבן. זה

חשוב לכולנו. אני רוצה לשמוע, להשמיע ולחשוב יחד. יש לכם מושג מדוע

קראתי לכם לשיחה, יצא לכם לחשוב על כך מאז שקבענו?" אצל חלק

מההורים פתיחה כזו תזמין חיבור ושיח.

(התפתחותיים או התנהגותיים)

ד"ר דרור און

הצעה להתמודדות עם הקושי בשיתוף ההורים

5. תכנון השיחה

- א. פתיחה ותאום ציפיות
- ב. הזמנת ההורים לדבר
- ג. תאור כוחות הילד ויחודיותו
- ו.לאחריה תאור התנהגותו וקשייו
- ד. הצעת דרכי התמודדות (גן, בית, הפניה לגורמי חוץ)
- ה. פתיחה להתיחסות ולדיון

התמודדות הגנת עם ילדים עם קשיים חמורים (התפתחותיים או התנהגותיים)

ד"ר דבור אורן

זכרו כדי שהורה ישתף פעולה (להגברת סיכויי הצלחה) הוא צריך להרגיש:

הגנת רואה את הילד שלי

הגנת יכולה להבין אותנו, או הגנת אינה מאשימה/שיפוטית כלפינו כהורים

הגנת בעלת ברית בטיפול בילדי/ילדתי והיא באה לשמוע, לחשוב ולעבוד,
ולא רק להשמיע/לחנך/לנזוף או להעיר.

אם ההורה מרגיש נוח תתכן שיחה עניינית או שיחת עומק משמעותית שתקדם
את העניין ותהפוך אותך ואת ההורים לשותפים בהתמודדות עם הילד.

האווירה החיובית (יותר מכל תוכן או "אמת") היא הבסיס לעבודה משותפת

טיפול בילד עם קשיים עובר באבחנה מקצועית של הגנת וביצירת אמון וגיוס ההורים

ד"ר דרור אורן

ראינו אם כן,

הגנת היא המתבוננת בילד במגוון של מצבים אישיים, חברתיים ומטלות יומיום.

במידה וישנה בעיה רחבה/משמעותית, תפקידכן לתאר את הבעיה, להעלות אותה למודעות ולהוביל טיפול

דרך המלך לפתרון רוב הקשיים עם ילדים היא בגיוס ההורים.

גנת שיוצרת קשר חיובי עם הורים רותמת אותם לפעולה.

הגנת צריכה להגיע לשיח עם הצעות. אם השיחה תבשיל היא תעלה אותם.

חלקם אולי קשורות לאבחון/טיפול מחוץ לגן

חלקם אולי קשורות לתהליכים משותפים גן-בית (למשל שיפור יכולת התמודדות עם תסכול וגבול)

כולם (למעט מקרים יוצאי דופן ובאין ברירה) יעברו דרך הקשר גנת-הורים, כבסיס להמשכי

הטיפול הנדרשים

תודה רבה לכם על ההקשבה,

אני הייתי דרור אורן

שיהיה המשך יום פורה